

Ποιητὴ, ποὺ ἐπὶ τέλους φανερώθηκε, ἀνοίχτηκε ἓνα στάδιο γιὰ τὴν δράση του ἱκανὸ ν' ἀλλάξῃ ὀλόκληρη τὴν γερμονικὴ Μοῖρα.

Αὕτῃ ὅμως ἡ νέα ἐσωτερικὴ γέννα κατεδικάσθηκε νὰ γίνῃ ἀποτραβηγμένη μ' ἓναν τρόπο μυστηριώδη καὶ ὀδυνηρὸ ἀπ' τὴν πολιτικὴν πραγματικότητα.

Καὶ στὸν ΓΚΑΪΤΕ— ὅπως εἶχε γίνῃ πάντα—ἦταν ἡ ἀνώτατη ποιητικὴ ἀποστολὴ ἐσώτατα συνυφασμένη μὲ τὴν πράξη καὶ μὲ τὴν Πολιτεία. Σὰν πνευματικὸς ὅμως ἀκριβῶς κάτοχος καὶ ἐκπρόσωπος τοῦ παγκόσμιου πολιτειακοῦ εἶναι δὲν μπορούσε ὁ Γκαϊτε νὰ καταδεχθῆ νὰ κατεβῆ στὴν πολιτικὴ ζωὴ τῶν ἡμερῶν του, ὅσο κι' ἂν ἔδρασε ἀδιάκοπα μέσα της κι' ὅσο κι' ἂν ἔνοιωθε νὰ τὸν πιέζῃ. Ἡ πολιτικὴ ζωὴ τῶν ἡμερῶν του δὲν ἄφινε πιά νὰ ἐπιτευχθῆ ὁ σύνδεσμος μὲ τοὺς αἰώνιους Νόμους καὶ Λόγους τῆς ζωῆς. Ἡ πολιτικὴ ζωὴ εἶχε σὲ βαθμὸ ἐξαιρετικὰ σημαντικὸ ἐκτροχιασθῆ κι' ἔτσι ὁ Ποιητὴς θᾶταν ἀναγκασμένος νὰ προδώσῃ τὴν ὑψιστὴ πολιτειακὴ του γνώση καὶ δράση, τὴν δική του ἀκριβῶς πολιτικὴ ἀποστολή, ἂν πῆγαινε νὰ συνάψῃ ἓναν ἄμεσο δεσμὸ μὲ ὅποιανδήποτε ἀπ' τὶς πολιτικὲς δυνάμεις, ποὺ δροῦσαν τότε στὴ Γερμανία.

Στὴ Βαϊμάρη ἔφθασε ὁ νέος Γκαϊτε ἀκριβῶς τῆ στιγμῇ, ποὺ ἔμπαινε στὴν ἡλικία τὴν πολιτικὴν. Ἐναν νεαρὸ ἡγεμόνα, ποὺ ἦταν κι' ὁ ἴδιος ἓνα δαιμόνιο πνεῦμα, ἀνάθρεψε ὁ Γκαϊτε κ' ἐμόρφωσε. Καὶ— ἄς μὴν τὸ ξεχνᾶμε!—στὴν ἀποστολὴ ἀκριβῶς αὕτῃ, ποὺ τὸν ἔταξε νὰ δαμάσῃ μιὰ στὴν πηγὴ τῆς δαιμόνια φύση καὶ νὰ τὴν μορφώσῃ σὲ ὑπεύθυνον πολιτικὸν ἄνδρα, ἐπραγματοποίησε ὁ Γκαϊτε τὴν στροφή του ἀπὸ τὴν καλλιτεχνικὴ φύση, ποὺ εἶνε μονάχα πηγαῖα μεγαλοφυῆς καὶ ὀρμέμφυτη. Ἐδῶ ἀκριβῶς, ποὺ ἐσημειώθηκε ἡ ἀλληλεπίδραση ἀνάμεσα στὴν πνευματικὴ καὶ στὴν πολιτικὴ πράξη, ἐδῶ σ' αὐτὸ τὸ μικρὸ βέβαια κράτος, στὸ κράτος ὅμως, ποὺ ἡ Μοῖρα τοῦ τῶδωσε ὡς τὸ πεδίο τὸ ταγμένο νὰ δεχθῆ τὴν δράση του, ἐδῶ στὸ γερμανικὸ δουκάτο τῆς Βαϊμάρης—κι' ὄχι στὴν Ἰταλία, ὅπως ἐπιμένουν πολλοὶ νὰ νομίζουν—ἐσημειώθηκε ἡ ἀποφασιστικὴ στροφή, ποὺ τὸν ἔκανε ἀπὸ τότε τὸν Γκαϊτε νὰ ὑπερετῆ μ' ὀλόκληρο τὸ ἔργο του μιὰ πολιτειακὴ πιά μονάχα ἄσκηση. Ἄν μ' αὕτῃ τῇ στροφῇ ἐχάσαμε τὶς δαιμόνια πρω-

ταρχικές εκδηλώσεις, για την απώλεια αυτή δεν φταίει ο ίδιος, αλλά φταίνε οι γερμανικές πραγματικότητες, πού βρήκε μπροστά του κι' όλοι μας θάπρεπε να μάθουμε να του είμαστε ευγνώμονες για τις θυσίες, πού τις έκανε ακριβώς για να εκβιάση μιαν είσοδο σ' αυτές τις πραγματικότητες' όλοι έμεις οι Γερμανοί άντλούμε ακριβώς ακόμα ως τὰ σήμερα τή ζωή μας απ' τὸ γεγονός, ὅτι ὁ Γκαίτε δὲν ἔδρασε τότε σ' ἄν ἀπόλυτος καλλιτέχνης, μὰ ἔδρασε σ' ἄν ἕνας πνευματικὰ πολιτικὸς ἄνθρωπος.

Ὁ Γκαίτε λοιπὸν ἐμόρφωσε ἕναν ἡγεμόνα, ἄσκησε κι' ὁ ἴδιος κυβερνητικὴ ἐξουσία, ἀναγκάσθηκε ὡς ὁ ἔμπιστος φίλος καὶ ὡς ὁ ὑπουργὸς τοῦ ἡγεμόνα αὐτοῦ νὰ συμερίζεται τὶς ἀνώτατες ἐσωτερικὲς ἀποφάσεις, καταπιάσθηκε μάλιστα καὶ μὲ τὶς πιὸ λεπτομερειακὲς ὑποθέσεις στοὺς πιὸ διαφορετικοὺς κλάδους, ὡς καὶ μ' αὐτὴν τὴν πρόσκληση τῶν κληρωτῶν στὸ σύνταγμα τῆς Βαϊμάρης. Ἐγνώριζε τὴν τέχνη τὴν πολιτικὴ, αὐτὸ τὸ «μεγάλο métier», ὅπως τ' ὀνομάζει, ἤξερε καὶ τὸ λέγε, ὅτι τὴν τέχνη αὐτὴ πρέπει νὰ τὴν διδαχθῆ κανεὶς καὶ ὅτι δὲν πρέπει κανένας νὰ τολμάη νὰ καταπιασθῆ μαζί της, ἂν δὲν ἔχει τὶς ἀναγκαῖες γνώσεις. Ἀπ' αὐτὴν ὅμως ἀκριβῶς τὴν ἀλήθεια ἔβγαλε ὁ Γκαίτε τὸ γνήσιο πρακτικὸ συμπέρασμα, ὅτι πρέπει νὰ κρατιέται μακριὰ ἀπὸ κάθε σφαῖρα, πού μέσα της δὲν εἶνε ἀπ' τὴν φύση του καὶ ἀπ' τὴν γνώση του ταγμένος νὰ δράσῃ ὀρθά. Καὶ τὸν μῆνα ἀκόμα, πού πέθανε, ὑψώνει ὁ Γκαίτε ἀπειλητικὰ τὴ φωνὴ του ἐναντίον ὅλων ἐκείνων, πού συγχέουν τὴν «τσαπατσούλικη» πολυασχολία μὲ τὴν γνήσια κ' ἐπομένως στὰ πράγματα βασισμένη συμμετοχὴ στὴν πολιτικὴ ζωὴ: «Μισῶ κάθε τσαπατσουλιά σ' ἄν ἁμαρτία, πρὸ πάντων ὅμως μισῶ τὴν τσαπατσουλιά στὶς ὑποθέσεις τῆς πολιτείας' ἀπὸ μέσα της δὲν εἶνε δυνατόν νὰ προκύψουν παρὰ μόνο δεινὰ γιὰ χιλιάδες καὶ γιὰ ἑκατομμύρια ἀνθρώπους».

Ἡ Μοῖρα του στὴ Βαϊμάρη καὶ ὁ ἐνεργητικὸς φιλικὸς δεσμὸς του μ' ἕναν ἄνδρα, πού δὲν ἦταν μονάχα ὁ ἄνθρωπος, πού ἀσκοῦσε ἡγεμονικὴ ἐξουσία στὴν χώρα του, μὰ πού ἦταν καὶ στὴ φύση του ἕνας ἡγεμονικὸς ἄνθρωπος, ὅλα αὐτὰ ἔδωσαν στὸν Γκαίτε, στὴν προτελευταία κι' ὅλας δεκατρία τοῦ ΙΗ' αἰῶνα, τὴν δυνατότητα νὰ συλλάβῃ μὲ τὴν ματιὰ του τὴν ἀληθινὴ ἐσωτερικὴ θέση τοῦ προβλήμα-

τος τῆς πολιτείας στὴν Εὐρώπη· στὴν ματιὰ αὐτῆ τοῦ Γκαῖτε, στὴν ἀμείλικτη διαύγεια, καθὼς καὶ στὴν ἀπόσταση ἀπὸ κάθε ιδεολογικὸ ὄνειρο, ποὺ τὴν ἐξαορακτῆριζε, δὲν μπορεῖ νὰ μετρηθῆ κανένας ἀπ' τοὺς πολιτικοὺς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ὅταν στὰ 1785 μὲ τὴν ὑπόθεση τοῦ «περιδεραίου» ἔφθασε ἡ ἠθικὴ κατάπτωση τῆς γαλλικῆς αὐλικῆς κοινωνίας ὡς αὐτὴν τὴν βασίλισσα, οἱ πιὸ πολλοὶ ἔκαμαν τὴν διαπίστωση ἐνὸς ἐξαιρετικὰ εὐπρόσδεκτου καὶ μεγαλειώδους αὐλικοῦ σκανδάλου. Γιὰ τὸν Γκαῖτε ὅμως τὰ συμβάντα ἐκεῖνα, ποὺ μέσα τους τὸ ποιητικὸ του βλέμμα εἶδε χαρακτηριστικώτερα παρ' ὅ,τι θ' ἄβλεπε ἴσως σὲ πολλὰς μεγάλες πολιτικὲς πράξεις τὴν ἀξία τῶν προσώπων καὶ τῶν καταστάσεων, γιὰ τὸν Γκαῖτε λοιπὸν τὰ συμβάντα ἐκεῖνα ἀποκαλύψανε, σ' ἄν μέσ' στὴν λάμψη μιᾶς ἀστραπῆς, τὴν συγκεχυμένη νύχτα, ποὺ ἐπικρατοῦσε στὰ πολιτειακὰ πράγματα τῆς Εὐρώπης. Ὁ ἴδιος στὴν σχετικὴ ἀφήγησή του ἐγκιταλείπει τὴν σοφὴ μετριοπάθεια τοῦ γερωντικοῦ του ὕψους, πρὸς ὅλες τὶς ἄλλες περιπτώσεις δὲν τὸν ἄφηνε νὰ ὑποδηλώνη τ' ἄλλα παρὰ μόνον μὲ ὑπαινιγμούς, καὶ μᾶς λέει: «Στὰ 1785 κι' ὅλας μ' ἐτρόμαξε ἡ ἱστορία τοῦ περιδεραίου, σ' ἄν νάταν ἡ κεφαλὴ τῆς Γοργόνας. Μ' αὐτὴν τὴν ἀκατανόμαστα βέβηλη ἀπαρχὴ εἶχε γιὰ τὰ μάτια μου ὑπονομευθεῖ καὶ ἐκ τῶν προτέρων κι' ὅλας συντριβῆ τὸ κῦρος τὸ βασιλικό· καὶ τὰ βήματα, ποὺ ἔγιναν ἀπὸ τότε, ἐπιστοποιήσανε δυστυχῶς περισσότερο τοῦ δέοντος τὶς φοβερὲς προβλέψεις. Οἱ προβλέψεις αὐτὲς μὲ παρακολουθήσανε στὴν Ἰταλία καὶ τὶς ἔφερα πίσω ἀκόμα δυνατότερες».

Λίγο ἔπειτα ἀπ' τὴν ἐπιστροφή τοῦ Γκαῖτε ἀπ' τὴν Ἰταλία ἐπραγματοποίησε τὶς ἀπειλὲς τῆς ἡ Γοργώ, ποὺ εἶχε ἐμφανισθῆ μπροστά του. Ἡ γαλλικὴ ἐπανάσταση ξεσπάει. Ὁ Γκαῖτε σύμφωνα μὲ τὰ ἴδια του τὰ λόγια, βλέπει νὰ γκρεμίζεται καὶ νὰ γίνεται συντρίμμα ὁ ὠραιότερος θρόνος τῆς Εὐρώπης καὶ βλέπει ἓνα μεγάλο ἔθνος νὰ ἐκτροχιάζεται. Ὅταν συνασπίσθηκε ἡ ὑπόλοιπη Εὐρώπη γιὰ νὰ ὑπερασπισθῆ τὴν πολιτειακὴ ἁρμονία, ποὺ ἴσχυε ἀκόμα μέσα της, ὁ Γκαῖτε πῆγε μαζὶ μὲ τὸ στρατό, ποὺ κάτω ἀπὸ τὶς ὁδηγίες τοῦ Δουκὸς τοῦ Μπράουνσβάϊγκ καὶ μὲ προσωπικὴ συμμετοχὴ τοῦ βασιλέως τῆς Πρωσσίας ξεκίνησε, ἐν ὀνόματι καὶ τοῦ αὐτοκράτορα, ἀπαρτίζοντας μιὰ δύναμη ἀπὸ ὀγδόντα χιλιάδες ἄνδρες, γιὰ τὴν Γαλλία. Τώρα ὅμως

συμβαίνει τὸ παράδοξο : αὐτὸς ὁ στρατός, ποὺ ἀπέναντί του δὲν εἶχε ἀντιπαραταχθῆ παρὰ μόνον κάτι πάρα πάνω ἀπ' τὸ ἓνα τέταρτο τῶν ἴδιων του τῶν δυνάμεων, αὐτὸς ὁ στρατός, ἀφοῦ ἔπεσαν στὰ χέρια του τὰ φρούρια τοῦ Λογκβύ καὶ τοῦ Βερντέν κι' ἀφοῦ κόπηκε ἡ ἐπικοινωνία τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων μὲ τὸ Παρίσι, κάνει ξαφνικά—φαινομενικά γιὰ κανέναν ἄλλο λόγο παρὰ μόνον κάτω ἀπ' τὴν ἐπίδραση περιστάσεων, ποὺ ἦσαν παράξενα περίπλοκες—κάνει λοιπόν, ἔπειτα ἀπ' τὴν βομβαρδισμό τοῦ Βαλμύ (ἕξη ὥρες μακριὰ ἀπ' τὸ Σαλὸν καὶ δέκα ὥρες μακριὰ ἀπ' τὸ Ρέϊμς) μεταβολή, παρατάει τοὺς τόπους, ποὺ εἶχε κατακτήσει καὶ δέχεται μ' ἐξευτελιστικὲς συμβάσεις νὰ ἐξαγοράσουν τὴν ἐκκένωση τῶν ἐδαφῶν ἐκεῖνοι, ποὺ μ' ἓνα πανηγυρικό μανιφέστο εἶχαν ἐκβληθῆ ὡς ἐπαναστάτες ἀπὸ τὴν τάξη τὴν ἀνθρώπινη. Ὁ Γκαϊτε εἶδε ὅλα αὐτὰ—τὸ ξεκίνημα, τὴν μεταβολὴ καὶ τὴν ἀποχώρηση—ἀπὸ κοντὰ, εἶδε τὸν Πρῶσσο βασιλέα καὶ τὸν δοῦκα τοῦ Μπράουνσβαϊγκ νὰ στέκονται γιὰ μιὰ στιγμὴ διστακτικοὶ στὶς διάφορες γέφυρες κι' ὅμως νὰ τὶς ὑπερπηδοῦν στὸ τέλος, ὑποχωρώντας, μὲ τ' ἄλογά τους, σὰν νὰ εἶχαν πέσει ὅλοι αὐτοὶ οἱ ἡγέτες μέσα στὸν στρόβιλο, ποὺ οἱ ἴδιοι εἶχαν προκαλέσει. Ὁ Γκαϊτε βλέπει ὅλα ὡς τὸν βυθό τους καὶ προφέρει τὴν ἡμέρα τοῦ Βαλμύ τὰ σαφέστατα ἐκεῖνα λόγια : « Ἀπ' ἐδῶ κι' ἀπὸ σήμερα ἀρχίζει μιὰ νέα ἐποχὴ τῆς παγκόσμιας ἱστορίας ».

Ὅ,τι ἔγινε ἀντιληπτὸ στὰ μάτια τοῦ Γκαϊτε δὲν ἦταν τίποτε ἄλλο παρὰ τὸ βασίλειμα τῶν ἡγεμόνων στὴν Εὐρώπη, ἡ παράλυση τῶν δυνάμεων, ποὺ κράτησαν ἀκόμα στὰ χέρια τους στοὺς τελευταίους αἰῶνες τὸ συγκρότημα τοῦ κόσμου. Ὅλα τὰ σημεῖα τῆς μεγάλης αὐτῆς ἐκστρατείας, ποὺ σὰν ἀπὸ εἰρωνεία τῆς τύχης ἔσβυσε, ἀνοιξαν στὰ μάτια τοῦ Γκαϊτε τὴν ἐξῆς ἀλήθεια : ὅτι ὁ κόσμος τῶν ἡγεμόνων δὲν ἐκτυπήθηκε μονάχα ἀπ' ἔξω στὸ πρόσωπο τοῦ Γάλλου βασιλέως, μὰ ὅτι ἔπαυσε μιὰ βαθύτατη ἐσωτερικὴ παράλυση κι' ὅτι καταδικάσθηκε σὲ καταστροφὴ. Ἡ ἐξέγερση στὴ Γαλλία, μιὰ ἐξέγερση, ποὺ τόσο πολλοὶ Γερμανοὶ τὴν παρακολουθοῦσαν μὲ διψασμένα ἀποτυφλωμένα μάτια, δὲν ἐξαπάτησε οὔτε γιὰ μιὰ στιγμὴ τὸν Γκαϊτε. Ἐκεῖ πέρα δὲν ἔβλεπε ὁ Γκαϊτε νὰ δροῦν δυνάμεις πολιτειακὰ ἀνορθωτικές, μὰ ἔβλεπε νάχη ξεσπάσει ἓνας πυρετὸς ἀποσυνθετικὸς. Ἔχουμε μπροστὰ μας,

γραμμένες βέβαια ἀργότερα, τὶς ἴδιες του τὶς μεγάλες μαρτυρίες σχετικὰ μὲ τὶς ἀλήθειες καὶ τὶς ἴδιες, ποὺ τὸν καθοδηγοῦσαν τότε. Ὁ Γκαῖτε ξέρει καὶ κάνει τὴ διάκριση ἀνάμεσα στὴ λαϊκὴ ὄντοτητα, ποὺ δίνει τὴν ἐνεργητικὴ ἐκδήλωση στὴ βούλησή της συνετὰ, μὲ σταθερότητα, καθαρὰ καὶ ἀληθινά, καὶ στὸ πλῆθος στὴ μᾶζα, ποὺ ἔχει σὰν μπουλοῦκι σχηματισθῆ καὶ δὲν ξέρει ποτέ της τί θέλει. Ὁ Γκαῖτε βυθίζει τὴ ματιὰ του μέσα γιὰ μέσα στὶς αὐθαίρετες ἐπαναστάσεις, ποὺ «δοκιμάζονται» ἀπλῶς, ποὺ μένουνε μονάχα στὴν «πρόθεση» καὶ δὲν μποροῦν νὰ καταλήξουν σ' ἀποτέλεσμα : «δὲν ὑπάρχει μέσα τους ὁ θεός, γιατί ὁ θεός κρατιέται μακριὰ ἀπὸ τέτοιες τσαπατσουλιές». Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ ὅμως ὁμολογεῖ πίστη ὁ Γκαῖτε στὶς μεγάλες ἐκεῖνες μεταρρυθμίσεις, ποὺ προκύπτουν μέσα ἀπὸ τὶς οὐσιαστικὲς τάσεις ἑνὸς λαοῦ καὶ ποὺ προκαλοῦνται ἀπὸ δημιουργικὰ πνεύματα, στὶς μεταρρυθμίσεις λοιπὸν ἐκεῖνες, πού, δρώντας μέσα τους ὁ θεός, τοὺς ἐξασφαλίζει τὴν ἐπιτυχία.

Βαθειὰ φρίκη πιάνει τὸν Γκαῖτε, ὅταν σκέπτεται, ὅτι εἶνε πιθανὸν νὰ μεταβιβασθοῦν—πρᾶμμα, ποὺ θάταν καθ' αὐτὸ στραβὸ καὶ ψεύτικο—οἱ γαλλικὲς δονήσεις στὴ Γερμανία καὶ νὰ χρησιμοποιηθοῦν γιὰ νὰ δώσουν τὴν γένεση σὲ νόθες κι' ἐπομένως βέβηλες κινήσεις, ποὺ «δὲν ἔχουν τὶς ρίζες τους μέσ' στὸν βιθὺ πυρῆνα τοῦ ἔθνους».

Ἔτσι λοιπόν, ὅταν τέλειωσε ἡ ἐκστρατεία, ἐπρόβαλε στὰ μάτια τοῦ Ποιητῆ Γκαῖτε τὸ μεγάλο ξέσπασμα τοῦ χάους μέσα στὸν εὐρωπαϊκὸ ἀνθρώπινο ὄργανισμό· καὶ κατάφερε νὰ προβλέψῃ ὅλους τοὺς ἀγῶνες, ποὺ καὶ σήμερα ἀκόμα κάνουν τὴν ἀνθρωπότητα νὰ σπαράζῃ, εἶδε τὴν κεφαλὴ τῆς καταστροφῆς νὰνε ψηλὰ σηκωμένη κ' εἶδε πιά, σύμφωνα μὲ τὴν ἴδια του τὴν ἔκφραση, ὅχι μόνον ἓνα ἔθνος, μὰ «καὶ τὸν κόσμον κι' ὅλας ὁλόκληρο νάχη ξεφύγει ἀπὸ τὸ δρόμο του». Τὸ πιὸ χαρακτηριστικὸ σημεῖο τὸ ἀντίκρισε μάλιστα, ἐπιστρέφοντας στὴν πατρίδα του, ὅταν βρῆκε τοὺς φίλους του νὰ λατρεύουν σὰν θεοὺς, μὲ τὴν γνησιώτατη γερμανικὴ ἰδεολογικὴ μανία, τὶς προτομὲς ἑνὸς Λαφαγιέτ κι' ἑνὸς Μιραμπώ· γιὰ τὸν Γκαῖτε ἦταν τοῦτο ἓνα σημεῖο, ὅτι ἄρχισαν νὰ παραλύουν καὶ οἱ πνευματικὲς ἀντιστάσεις ἐνάντια στὴν ἀποσύνθεση. Μιὰ σύντομη καὶ διαφωτιστικὴ ἀποτύπωση αὐτῆς τῆς πείρας του καὶ τῶν ἀντιλήψεών του, βρίσκουμε στὶς σελίδες ἑνὸς σχεδίου, ποὺ

ἦταν προωρισμένο ν' ἀποτελέσει στὴν ἀφήγησιν τῆς ἐκστρατείας τὸ τελευταῖο μέρος :

«Οἱ προβλέψεις βγῆκαν ἀληθινές.

«Ἡ βασιλικὴ ἐξουσία σχεδὸν καταστραμμένη.

«Μυστικὰ σέρνονται παρόμοιες προσπάθειες καὶ στὴ Γερμανία.

«Ἐάνθρωποι μὲ μυαλό δὲν ἀποφεύγουν πιά τὰ θέλητρα αὐτοῦ τοῦ κροταλίου».

Καθαρὰ καὶ νηφάλια εἰσδύει τὸ πνευματικὸ στρατηγικὸ βλέμμα του σ' αὐτὴν τὴν ἀποτυχία καὶ σ' αὐτὴν τὴν ἐξαιρετικὰ ἐπικίνδυνον ἔσωτερικὴν παράδοσιν στὰ θέλητρα τοῦ κροταλίου, ὅταν μᾶς χαρακτηρίζει τὸ γεγονὸς τοῦτο μὲ τ' ἀκόλουθα λόγια: «Παράξενα κλονίσθηκε κι' ὅλας τὸ φρόνημα τῶν Γερμανῶν... Μερικοὶ εἶχαν κι' ὅλας πάει στὸ Παρίσι, εἶχαν ἀκούσει ν' ἀγορεύουν οἱ ἐπιφανεῖς ἄνδρες, τοὺς εἶχαν ἰδεῖ ἀπάνω στὴ δράση—καὶ ὑποκινήθησαν δυστυχῶς μὲ τὸν τρόπο τὸν γερμανικὸ πρὸς τὴν ἀπομίμησιν καὶ μάλιστα σὲ μίαν ἐποχὴ, ποὺ ἦ φροντίδα σχετικὰ μὲ τὴν ἀριστερὴ ὄχθη τοῦ Ρήνου εἶχε μεταβληθῆ σὲ φόβος».

Ὁ Γκαϊτε ὅμως δὲν περιορίσθηκε μονάχα στὸ νὰ βλέπῃ, μὰ βάλθηκε στὸ ἔργον. Ἐπάνω ἀπ' τὴ σκηνὴν ἐζήτησε μὲ διάφορα θεατρικὰ κομμάτια—μὲ τὸν «Gross-Korhita» μὲ τοὺς «Ἐξημμένους», μὲ τὸν «Ἄσπρον στρατηγὸν» καὶ μὲ τὴ «Φυσικὴ θυγατέρα»—νὰ ξυπνήσῃ τις δικές του ἀλήθειες στὴν συνείδησιν ἄλλων, νὰ ξυπνήσῃ τις πνευματικὰς καὶ φυσικὰς ἀντιστάσεις ἐνάντια στὴν κατάπτωσιν. Μὲ τὴν πρόθεσιν ν' ἀσκήσουσιν τὴν ἴδια ἐπίδρασιν γράφηκαν «οἱ συζητήσεις Γερμανῶν μεταναστῶν» καὶ «ὁ Ἑρμάννος καὶ ἡ Δωροθέα».

Αὐτὰ ὅμως ἀποτελοῦν μονάχα τις ἐξωτερικὰς περιοχὰς τοῦ ἀγῶνα του. Οἱ ἐσώτατες φάσεις τοῦ ἀγῶνα αὐτοῦ δὲν διαδραματίζονται σὲ ἀναφορὰ πρὸς τὰ γενικὰ γεγονότα καὶ πρὸς τὰ γενικὰ προβλήματα, ἀλλὰ στὴ σχέσιν τοῦ ἀνθρώπου πρὸς ἄνθρωπον. Ἐάν μποροῦσε νὰ συμβῆ στὸν Γκαϊτε νὰ πετύχῃ, μέσα στὴν προοδευτικὴ φοβερὴ ἀπομόνωσιν τῶν πνευμάτων, ἕναν σημαντικὸν σύντροφον καὶ μάλιστα ἕναν σύντροφον, ποὺ τ' ἀνῆκε σὲ φύσιν ἀντίθετην καὶ εἶδος ἀντίθετον, ἂν μποροῦσε λοιπὸν νὰ συμβῆ στὸν Γκαϊτε νὰ πετύχῃ ἕναν σύντροφον, ποὺ μὲς' στὸν γόνιμον δεσμὸν μαζί του τ' ἀντίθετα χαρακτηριστικὰ θὰ ἐνώ-

νονταν σὲ μιὰν ἀνώτερη ἁρμονικὴ προσαρμογὴ, τότε θὰ εἶχε ἰδρυνθῆ τὸ κεντρικὸ κύτταρο γιὰ τὴν ἀληθινὴ ἀντίσταση ἐνάντια στὴν ἀποσύνθεση τοῦ ἀνθρώπινου συγκροτήματος.

Ἡ ὀδυνηρὴ ἀποτυχία τῆς πνευματικῆς του ἡγεσίας ἔσπρωξε τὸν Γκαῖτε στὴν φυγὴ πρὸς τὴν Ἰταλία. Ἐκεῖ πέτυχε γιὰ πρώτη φορὰ νὰ ἐκτελέσῃ τὸ ἔργο ἑνὸς ἀνθρώπινου πνευματικοῦ κτίσματος. Κρατώντας μέσα του τὸ μυστικὸ αὐτὸ ξαναγύρισε ὁ Γκαῖτε στὴ Γερμανία καὶ βρέθηκε πάλι ὀλομόναχος. Μὰ εἶχε ἀρχίσει κι' ὅλας ἐδῶ ἢ πιὸ τολμηρὴ καὶ πιὸ ἥρωϊκὴ ψυχὴ, πού ζοῦσε τότε στὴν Γερμανία, νὰ χαράξῃ κύκλους γύρω του γιὰ νὰ τὸν πλησιάσῃ. Πότε μισώντας καὶ πότε ἀγαπώντας, τραβηγμένους πρὸς ὅλους τοὺς πόλους, πού μπορούσαν νὰ κινήσουν τὸ πνεῦμα τὸ κατακερματισμένο, καὶ ὅμως μὲ τὴν ἀλάθητη βεβαιότητα ἑνὸς ἀξίου ἀνθρώπινου τύπου ζητοῦσε ὁ Σίλλερ τὴν φιλία τοῦ Γκαῖτε. Τὸ ἔτος 1794 φέρνει τὸ πολυτιμότερο κ' εὐτυχέστερο γεγονός στὴ νεώτερη πνευματικὴ ἱστορία τῶν Γερμανῶν—τὸν δεσμὸ ἀνάμεσα στὸν Γκαῖτε καὶ στὸν Σίλλερ—, τὸν δεσμὸ ἐκεῖνον πού ὁ Σίλλερ, νικημένος ἀπ' τὸ πνευματικὸ θέλγητρο τοῦ «Βίλχελμ Μάϊστερ» καὶ βάθειά μέσα του ξαναγεννημένος, τὸν ἐπισφραγίζει, λέγοντας, ὅτι, ὅπως τοῦ δείχτηκε, «τὸ Ἐξάισιο εἶνε μιὰ Δύναμη, ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ ἐπιδράσῃ ἐπάνω σὲ φύσεις ἐγωϊστικὲς παρὰ μόνον ὡς Δύναμη κι' ὅτι ἀπέναντι στὸ Ἐξάισιο δὲν ὑπάρχει ἄλλη ἐλευθερία ἐκτὸς ἀπ' τὴν Ἀγάπη».

Ἡ ἀπάρνηση τοῦ ἐγωισμοῦ, πού ἔκαμε ὁ Σίλλερ, ἀνοίξε στὸν Γκαῖτε ἐλεύθερο τὸ δρόμο πρὸς τὴν πνευματικὴ πολιτικὴ δράση, πρὸς τὸν πρῶτο πνευματικὸ δεσμὸ. Μὲ ποιά μαγικὴ δύναμη ὅμως καὶ ἀπάνω σὲ ποιούς δρόμους ἐπραγματοποιήθηκε αὐτὸ τὸ κατόρθωμα, πού ἐθεμελίωσε τὴν στροφὴ τῶν Γερμανῶν πρὸς τὸ πνεῦμα ;

Ἐνάντια σ' ὅλες τὶς ἀκρότητες τῶν θολωμένων καὶ χαμένων ψυχῶν καὶ τῶν ἀπομονωμένων πνευμάτων ὑψώθηκε, γιὰ νὰ τὶς πολεμήσῃ, ὁ ἀνθρώπος, ὁ μέσα του συγκεντρωμένος.

Στὸ πρόσωπο τοῦ Βίνκελμαν προαναγγέλθηκε ὁ νέος αὐτὸς τύπος: ὁ νέος ἀνθρώπος, πού δὲν ἀφίνει τὶς ἀτομικὲς του κινήσεις καὶ δυνάμεις νὰ ξεπέφτουν ἀπειθάρχητες γιὰ νὰ κρεμασθῆ ἀπ' τὰ σχήματα ἑνὸς καθολικῶν Ἀνθρώπινου, μὰ πού ἐντείνει, ἀποκαθαίρει καὶ δαμά-

ζει τις ατομικές του κινήσεις και δυνάμεις. Τὸ ἔσωτερικὸ σημεῖο αὐτοῦ τοῦ Νέου Ἀνθρώπου, εἶνε σύμφωνα μὲ τὰ λόγια τοῦ Βίνκελμαν, τοῦτο : «ὅτι ὁ ἴδιος γίνεται ὁ κανόνας τοῦ ἑαυτοῦ του», δηλαδή ὅτι ὑπερνικάει τὴν ἐγωϊστικὴ μοναδικότητα, πραγματοποιώντας μέσα του ἕνα Νόμο.

Στὸν δεσμό του μὲ τὸν Σίλλερ ἐπραγματοποίησε τελειωτικὰ ὁ Γκαϊτε, συμπληρώνοντας ὅ,τι εἶχε προετοιμασθῆ καὶ ἀρχίσει μέσ' στὸν Βίνκελμαν, τὴν ἀναγέννηση τοῦ δυτικοῦ ἀνθρώπου μέσα ἀπ' τὸ πνεῦμα τῆ γερμανικό· κι' ἀνταποκρίνεται ἀκριβῶς στοὺς νόμους τοῦ πνεύματος καὶ σιῆ Μοῖρα τὴν ἱστορικὴ τὸ ὅτι ἡ θεμελίωση αὐτὴ ἐπραγματοποιήθηκε μὲ τὴν ἀκτινοβολία τῶν ἀδελφικῶν εἰκόνων τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, πὺ μέσα του γιὰ πρώτη φορὰ εἶχε πλασθῆ ὁ δυτικὸς ἄνθρωπος. Ὁ Γκαϊτε ἐννοίωσε, ὅτι ἡ μανία τοῦ ἐγῶ, πὺ εἶχε ξεσπάσει βαθειὰ μέσα στὰ μεμονωμένα πνεύματα, δὲν μπορούσε νὰ ὑπερνικηθῆ καὶ νὰ ἐξιλεωθῆ παρὰ μόνο βαθειὰ μέσα στὸ πνεῦμα. Προτοῦ ἀρχίσει ἀκόμα σιῆ Γερμανία, ἀπὸ ἀνικανότητα γιὰ τὴν τέτοια ὑπερνίκηση καὶ ἐξιλέωση, προτοῦ ἀρχίσει ἀκόμα, μπροστὰ στὰ παντοῦ προτεταμμένα μάτια τῆς ἀπομονωτικῆς μανίας, ἐκείνη ἡ καταστροφικὴ ἐκφυγὴ, ἐκείνη ἡ φυγὴ πρὸς τὰ πλὸ ἀδειανὰ καὶ κούφια εἶδωλα τοῦ ΙΘ' αἰῶνα, ἡ φυγὴ πρὸς τὴ Γενικότητα, ὁ Γκαϊτε εἶχε βυθίσει τὸ μυστικὸ του τῆς ἀνθρώπινης ἀγωγῆς μέσα σις πραγματικότητες κ' εἶχε πραγματοποιήσει τὴ νέα στροφή.

Ἐδῶ δὲν δοκιμάζεται μιὰ ἀπατηλὴ ἐκφυγὴ ἀπ' τὸ γεγονὸς, πὺ συνιστοῦσε τὴν ἀπομόνωση· τὸ γεγονὸς αὐτὸ ἀνιγνωρίζεται ἀντίθετα μέσ' σιῆν πραγματικότητά του, μὰ ὑπερνικᾶται καὶ χρησιμοποιεῖται ὡς ὄρμητήριο γιὰ μιὰ τολμηρὴ καὶ δυνατὴ μεταμόρφωση τῶν πεπρωμένων. Ἡ ἀγωγὴ αὐτὴ, ὅπως τὴν εἶδε ὁ Γκαϊτε, εἶνε ἡ ἐναρμόνιση καὶ διαμόρφωση τοῦ μεμονωμένου ἐγῶ σύμφωνα μὲ νόμους ὁργανικούς. Καὶ πρέπει ν' ἀσκηθῆ ἡ ἀγωγὴ αὐτὴ μὲ τὴν ἐνατένιση τῶν μορφωτικῶν δημιουργημάτων, πὺ πέτυχαν στὸ παρελθόν, τῶν ὑψηλῶν καὶ μέσα τους νομοτελῶν εἰκόνων τοῦ Ἀνθρώπινου καὶ τῶν ὑψηλῶν ἔργων, πὺ ἐβλάστησαν κάτω ἀπ' τὴν ἐπίδοαση μιᾶς νομοτέλειας καὶ πὺ μέσα τους ὑπερνικήθηκε τὸ ἐγῶ τοῦ δημιουργοῦ κ' ἐτάχθηκε σιῆν ὑπηρεσία τῆς παρστατικῆς μορφῆς ἑνὸς Αἰώνιου. Ἡ ἀγωγὴ

τοῦ Γκαϊτε καταφέρει καὶ ἀσκεῖ τὸ σωτήριο θέλημα καὶ πραγματοποιεῖ τὸ θαῦμα, πὺν ἔγκειται στὸ νὰ μπορέσῃ τὸ ἀπομονωμένο ἐγὼ ν' ἀρχίσῃ βαθειὰ μέσα του τὴν ἑναρμονιστικὴν προσαρμογὴν, πὺν τοῦ δίνει ξανά τὴν δυνατότητα νὰ ὑπερπηδήσῃ τοὺς φοβεροὺς φραγμούς, ὅσοι τὸ περιζώνουνε, καὶ νὰ μπῆ σὲ μιὰ γνήσια κοινότητα.

Μπροστὰ στὸ μυστικὸ αὐτῆς τῆς ἀγωγῆς χωρίζονται τὰ πνεύματα καὶ οἱ καρδιές, πὺν ἔχουν παραδοθῆ χωρὶς καμμιάν ἐλπίδα σωτηρίας στὴν ἀναρχία, ἀπὸ τὰ πνεύματα ἐκεῖνα, πὺν εἶναι ἱκανὰ γιὰ τὴν προσαρμογὴν, χωρίζονται οἱ ἄνθρωποι, οἱ πνευματικὰ καταστραμμένοι—σὲ ὁποιαδήποτε πολιτικὴ θεωρία κι' ἂν ἀνήκουν—ἀπὸ τοὺς οὐσιαστικὰ πολιτικοὺς ἀνθρώπους στὴν ἔννοια, πὺν ἰσχύει γιὰ τὸν δυτικὸ κόσμον. Στὴν μιὰ πλευρὰ λοιπὸν στέκεται, σύμφωνα μὲ τὴν πολύτιμη καὶ ἔξαιρετικὰ πετυχημένη καταδικαστικὴ λέξις τοῦ Γκαϊτε, «ὁ ἀμόρφωτος ἐγωῖστής» («der ungebildete Selbstler»), καὶ στὴν ἄλλη πλευρὰ ὁ μορφωμένος πολιτικὸς ἄνθρωπος, πὺν ἔχει μέσα του τὸ νόμον, πὺν εἶνε ζωντανὰ ἑναρμονισμένος καὶ ἱκανὸς γιὰ προσαρμογὴν.

Ὅσο καὶ ἂν ἐξακολουθοῦν παντοῦ νὰ δροῦν τὰ κατεδαφιστικὰ κινήματα καὶ οἱ κλονισμοί, πὺν ἄρχισαν ἀπὸ καιρὸ καὶ πὺν εἰδικώτερα στὸν ΙΘ' αἰῶνα ἄρχισαν νὰ ξεσποῦν μανιασμένα μ' ἕναν τρόπο φοβερὸ καὶ ἄγνωστο σ' ὁλόκληρη τὴν προηγούμενη ἱστορία—, τὸ γεγονός, ὅτι ἐμεῖς οἱ Γερμανοὶ ἐξακολουθοῦμε ἀκόμα νὰ μιλάμε μιὰ γλῶσσα, τὸ γεγονός, ὅτι παρ' ὅλον τὸν πύργον τοῦ Βαβέλ, πὺν ὁ τελευταῖος αἰῶνας ἄρχισε νὰ χτίζῃ καὶ πὺν τὴν ἀνέγερσίν του ὁ δικός μας αἰῶνας συνεχίζει σὲ πολλὰ σημεῖα, δὲν ἐσκορπίσαμε ἐμεῖς οἱ Γερμανοὶ στὰ πνευματικὰ ἀτομίδια καὶ στοιχεῖα μας, τὸ γεγονός, ὅτι παρ' ὅλην τὴν καταστροφὴν ὁ Λόγος σ' ἐμᾶς τοὺς Γερμανοὺς ἀδράχνει ἀκόμα τὸ Λόγον καὶ ἡ ὑψηλὴ εἰκόνα ἐξακολουθεῖ ἀκόμα νὰ γεννάει καινούργιες μορφές, τὸ γεγονός αὐτὸ τὸ χρωστᾶμε πρὸ παντὸς στὸν Γκαϊτε, τὸ χρωστᾶμε στὴν πνευματικὴ θεμελίωσιν τῆς κοινότητος, πὺν ὁ Γκαϊτε ἐπραγματοποίησε στὸν δεσμὸν του μὲ τὸν Σίλλερ.

Ὅσο κι' ἂν δὲν εἶνε βέβαιον τὸ πότε θὰ νοιώσουν οἱ Γερμανοὶ τὴν αἰσθητικὴν ἀγωγήν, πὺν κατάφερε ὁ Σίλλερ νὰ ἐξαγγείλῃ ὡς καρπὸ τοῦ νεαροῦ δεσμοῦ του μὲ τὸν Γκαϊτε, βέβαιον εἶνε πάντως, ὅτι ἡ ἀγωγή αὐτὴ δὲν εἶνε, οὔτε θὰ εἶνε τίποτε ἄλλο ἐκτὸς ἀπ' τὴν δημιουργία

τοῦ πολιτειακοῦ ἀνθρώπου, στήν ἀνώτατη σημασία τοῦ ὄρου, μέ-
σον τήν πολιτειακή ποίηση, στήν ἀνώτατη ἐπίσης σημασία της. Μέσα
σέ ἐννηακόσια ρητά, πού ὀνομάσθηκαν «Ξένια» καί παρερμηνεύθηκαν
στήν ὀνομασία τους αὐτή, φωτίσανε στά χρόνια ἐκεῖνα οἱ δυò σύμμα-
χοι ποιητές ἀπ' τήν σκοπιά τοῦ πολιτικοῦ τους μυστικοῦ τίς πραγμα-
τικότητες τῶν ἡμερῶν τους, μὰ καί τὰ γεγονότα, τίς συνθῆκες καί τίς
σχέσεις, πού πάντα ξαναγυρίζουν. Τò πολυτιμότερο ὅμως μνημεῖο, πού
ἀσκεῖ περισσότερο ἀπό κάθε ἄλλο τήν μαγεία ἐκείνης τῆς Ἀπαρχῆς
στούς ἀναγνώστες του, ὄχι μόνο σ' ὅσους βλέπουν σωστά, μὰ καί σ'
ὅσους πλανῶνται, εἶνε ὁ «Βίλχελμ Μάϊστερ», πού δέν διδάσκει καί δέν
κηρύσσει, μὰ πού μᾶς κάνει νά ἰδοῦμε, πῶς μονάχα ὁ μορφωμένος, ὁ
διαμορφωμένος ἄνθρωπος γίνεται ἱκανός νά δράσῃ μέσα στήν κοι-
νότητα.

Τò ὅτι μιλώντας ἔτσι, δέν ὀνειρευόμαστε καί τὸ ὅτι ἡ πολιτειακή
δράση, πού ἀσκεῖ ἡ ποίηση, ἄρχισε πάλι στό πρόσωπο τοῦ Ἰωάννη
Βόλφγκαντ Γκαῖτε μέ μιὰ κραταιή χειρονομία, αὐτὸ μπορούν νά μᾶς
τὸ μαρτυρήσουν δυò ἄνθρωποι, πού δροῦσαν τότε πολιτικά, ὁ ἓνας
ἐκπροσωπώντας τήν ἀποσύνθεση, ὁ ἄλλος ἐκπροσωπώντας τήν γεμάτη
πίστη οἰκοδομική βούληση. Ὁ Λουδοβῆκος Μπαῖρνε ρίχνει τὸ δηλη-
τήριό του κατὰ τοῦ Γκαῖτε, θεωρώντας τον ὡς τὸ μόνο ἐμπόδιο στό
ἔργο τὸ ἀποσυνθετικό. Τò ὅτι ὁ γερμανικός λαὸς δέν ἔπεσε καί πνευ-
ματικά στά χέρια τῆς καταστροφῆς, αὐτὸ τοῦ φαίνεται, ὅτι ἐματαιώ-
θηκε μέ μόνη τήν δράση τοῦ Γκαῖτε. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς εἶνε ὁ Γκαῖτε
γιὰ τὸν Μπαῖρνε ἓνα «καρκίνωμα στό σῶμα τὸ γερμανικό», καί σέ
μιὰν ἐπιστολή του, πού ἔγραψε στά 1832 ἀπ' τὸ Παρίσι, τὸν βρίζει
μέ τὰ ἐξῆς λόγια: «ὁ Γκαῖτε εἶνε ὁ βασιλεὺς τοῦ λαοῦ του· ἄς τὸν
ρίξουμε καί τότε θᾶνε εὐκολώτατο νά τὰ βγάλουμε πέρα μέ τὸν λαό!
Αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος ἐνὸς ὀλόκληρου αἰῶνα ἔχει μιὰ τερατώδη ἀναχαι-
τιστική δύναμη, εἶνε καταρράκτης μέσα στό μάτι τὸ γερμανικό,
κάτι ἐλάχιστο, ἓνα τίποτα, ἓνας ἀσήμαντος κόκκος—ἐκτολίστε τὸν
ὅμως καί τότε ἓνας κόσμος ὀλόκληρος θ' ἀποκαλυφθῆ».

Ὁ Ἔρνστ Μόριτς Ἄρντ, αὐτὸς ἀναποδογυρίζει ὅλα τὰ φλύαρα

αἰτήματα τῶν πολλῶν, ποὺ δὲν διδάσκονται καὶ δὲν παραδέχονται τίποτε ἀπὸ τὴν ἐπὶ γῆς ὑψιστὴ ἐκδήλωση, ποὺ ζητοῦν μάλιστα νὰ τὴν ἐκμεταλλευθοῦν γιὰ τοὺς περιορισμένους σκοπούς τους, ἀναποδογυρίζει λοιπὸν ὁ Ἄρντ τὰ αἰτήματα αὐτὰ μὲ πάθος καί, ὀρθώνοντας στὴν θέση τους τὴν ἀπαίτηση τοῦ μεγάλου πνευματικοῦ ἡγέτη Γκαῖτε, τὴν ἀπαίτηση νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ τὸ ἔθνος του, μᾶς λέει: «Καὶ σκεφθῆτε τί θᾶταν ὁ θεῖος, ἂν τοῦ δινόταν ἓνας λαός, ἓνας μέγας, γενναῖος καὶ μέσα του αὐτοτελὴς λαός, ποὺ θᾶταν οὐ θέση νὰ τὸν γνωρίσῃ καὶ νὰ τὸν ἀναγνωρίσῃ! Ἄχ, ἀπ' τὰ σαράντα ἑκατομμύρια ἀνθρώπους, ποὺ ἀπὸ τὸν Νέβα καὶ ἀπὸ τὸν Τισία ὡς τὸ Σέντες καὶ ὡς τὸν Ἄδρια μιλοῦν γερμανικά, πόσοι εἶνε τάχα ἐκεῖνοι, ποὺ τὰ αἰσθάνθηκαν καὶ τὰ κατάλαβαν—καὶ ποῦ εἶνε οἱ ἑκατοντάδες χιλιάδες, ποῦ, παίρνοντάς τον στοὺς ὤμους τους, θᾶπρεπε νὰ τὸν ὑψώσουνε γιὰ τὶς ἐρχόμενες γενεές σᾶν ἓνα ἀθάνατο κόσμημα, σᾶν ἓνα μνημεῖο τῆς ζωῆς τους πρὸς τὸν οὐρανὸ καὶ νὰ τὸν δείξουνε στὸν κόσμο γιὰ νὰ χαρῆ ὁ κόσμος, ἀντικρούζοντάς τον... ὦ, εἴθε μετὰ τὸν θάνατό του νὰ βρῆ τὰ ἐγγόνια τ' ἀξιώτερα, ποὺ θὰ μάθουν νὰ τὸν χρησιμοποιοῦν μέσ' στὶς καρδιές τους καὶ στὰ ξίφη τους τόσο καλά, ὅσο κατάφερε ἐκεῖνος νὰ χρησιμοποιήσῃ γιὰ χατῆρι τους τὴ γλῶσσα τους».

Μέσ' ἀπ' τὸν ὕμνο τοῦ Ἄρντ, ποὺ πρωταγωνίστησε γιὰ νὰ μορφώσῃ ἓνα γερμανικὸ λαὸ καὶ μιὰ γερμανικὴ πολιτεία, κι' ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά μέσ' ἀπ' τὴν λαιδωρία τοῦ διαλυτικοῦ Μπαῖρνε, ποὺ ἔτρεμε βαθειὰ μέσα του μπροστὰ στὴν ἐχθρική γι' αὐτὸν μορφωτικὴ δύναμη τοῦ Ποιητῆ, μέσ' ἀπ' αὐτὲς τὶς ἐκδηλώσεις βγαίνει καθαρὰ, πόσο αἰσθητὴ ἦταν γιὰ τοὺς συγχρόνους ἡ δύναμη τοῦ πνευματικὰ πολιτικοῦ θεμελιωτικοῦ ἔργου τοῦ Γκαῖτε. Καὶ μπροστὰ σ' αὐτὲς τὶς μαρτυρίες γίνεται μέσα μας βαθύτατα συνειδητὸ τὸ μέγεθος τοῦ κατορθώματος, ποὺ ἐπραγματοποίησε ὁ πολιτικὸς Γκαῖτε μέσα στὸν ἀπ' τὴν Φύση κι' ἀπὸ τὴν Μοῖρα δοσμένο σ' αὐτὸν κύκλο τῆς ποιητικῆς ἀποστολῆς, τῆς ἀποστολῆς, ποὺ ἀποβλέπει στὴν μόρφωση ἀνθρώπων.

Μὰ καὶ μιὰν ἄλλη μεγάλη ἀποστολὴ ἀνάθεσε στὸν Ποιητῆ ἡ «ἱστορία τοῦ κόσμου, ποὺ κυλάει». Δώδεκα χρόνια ὕστερα ἀπ' τὴν ἐκστρατεία τῆς Γαλλίας κι' ὕστερα ἀπ' τὴν πολιορκία τῆς Μαγεντίας βρέθηκε ὁ Γκαῖτε, σύμφωνα μὲ τὰ ἴδια του τὰ λόγια, «πλημμυρι-

σμένος ἀπ' τὰ ἴδια ἀκριβῶς κύματα κατακλυσμοῦ, ἂν ὄχι βυθισμένος μέσα τους». Τὰ κύματα ὅμως αὐτὰ τὰ κυβερνοῦσε τώρα μιὰ καινούργια δύναμη, πού—σύμφωνα πάλι μὲ τὰ ἴδια του τὰ λόγια— στὴν ὑπαρξή της εἶδε ὁ Γκαϊτε «νάχη λυθῆ τὸ αἴνιγμα μ' ἓναν τρόπο ὀριστικό, ὅσο καὶ ἀπροσδόκητο».

Εἶχε προβάλει ὁ Ναπολέον. Ὁ Γκαϊτε ἔκαμε ὅ,τι ἀκριβῶς ἦταν τὸ χρέος του τὸ ποιητικό: ἐζήτησε ν' ἀντικρούση αὐτὴν τὴν ἐμφάνιση στὴν αἰώνια καὶ μελλοντική της σημασία. Πάλι κατάφερε νὰ ἰδῆ, πίσω ἀπ' ὄλους τοὺς πέπλους τῶν μοιραίων ἀλλαγῶν, πίσω μάλιστα κι' ἀπ' τὸ κακό, πού ἀπειλοῦσε τὸν ἴδιον, τὸ οὐσιαστικὸ γεγονός. Στὸ πρόσωπο τοῦ Ναπολέοντος εἶδε ὁ Γκαϊτε τὸν ἀνανεωτὴ τοῦ πρωταρχικοῦ ἡγεμονικοῦ κόσμου, τὸν ἀνανεωτὴ, πού ἐπρόβαλε μέσα ἀπ' τὰ συντρίμματα τῶν γερασμένων καὶ κουρασμένων ἡγεμονικῶν δυνάμεων, εἶδε νὰ ἐμφανίζεται ξανά στὴν Εὐρώπη ὁ πολιτικὸς ἐκεῖνος ἄνθρωπος, πού δὲν ἀναστήλωσε μονάχα τὴν καινούργια ἡγεμονικὴ εἰκόνα, μὰ πού, ἐνσαρκώνοντας καὶ μετατρέποντας τὴν ἐπανάσταση, ἐξύπνησε καὶ τοὺς λαούς, στρέφοντάς τους σὲ μιὰ νέα καὶ ἀνώτερη ἁρμονία. Ἄς ξαναθυμηθοῦμε τὴν ἡμέρα τοῦ Βαλμὺ γιὰ νὰ καταλάβουμε, πόσο ἦταν ἀναγκασμένος νὰ τιμήσῃ ὁ Γκαϊτε ἐκεῖνον, πού ἐπρόβαλε ξαφνικὰ ὀπλισμένος μὲ μιὰ τέτοια φύση καὶ μὲ μιὰ τέτοια δύναμη, μέσ' ἀπ' τὰ ἐρείπια τὰ εὐρωπαϊκά, γιὰ νὰ καταλάβουμε, πόσο βαθειὰ ἦταν ἀναγκασμένος νὰ συνδεθῆ μ' ἐκεῖνον, πού, ἐνῶ σπάζανε γύρω του τὰ εὐρωπαϊκὰ πολιτικὰ συγκροτήματα, ὀρθώθηκε σ' ἓν προφήτης ἐνὸς νέου κόσμου καὶ μπόρεσε, ἀντλώντας τὸ δικαίωμα ἀπὸ μέσα του, νὰ τοῦ εἰπῆ: «Ἡ Πολιτεία εἶνε ἡ Μοῖρα».

Σήμερα μπῆκε πιά ἀρκετὰ καθαρὰ στὴν συνείδησή μας ἡ σημασία τοῦ Ναπολέοντος. Ἔχουμε μπροστὰ στὰ μάτια μας τὶς μεγάλες ἐρμηνεῖες, πού ἔκαμε ὁ ἴδιος γιὰ τὸν ἑαυτό του καὶ πού μέσα τους χαρακτηρίζει ὁ ἴδιος τὸν ἑαυτό του ὡς τὸν ταγμένο νὰ γεφυρώσῃ τὸ χάσμα τῆς ἀναρχίας, ὡς τὸν σταλμένο μὲ τὸν διπλὸ σκοπὸ νὰ καταξιώσῃ τοὺς λαοὺς καὶ νὰ θεμελιώσῃ πάλι τὴν ἐξουσία. Σήμερα ἔχουμε τὴν καθολικὴ ἐποπτεία ἐπάνω στὴν πορεία τῆς ἱστορίας ὁλόκληρης τῆς ζωῆς του καὶ τῶν ἀπέραντων ἐπιδράσεών του. Ἔτσι μπορούμε καθαρότατα νὰ ἰδοῦμε, ὅτι μὲ τὴν ἐμφάνιση τοῦ Ναπολέοντος ἔγιναν μὲ

μιᾶς καὶ πάλι ὁρατὰ στὴν Εὐρώπῃ καὶ μπῆκαν ξανά σὲ δράση τὰ δυὸ θεμελιακὰ στοιχεῖα τῆς πολιτειακῆς ζωῆς : οἱ ἥρωες καὶ οἱ λαοί, οἱ ἡγέτες καὶ ἡ ἀκολουθία τους.

Κ' εἶνε ἀκριβῶς σωτήριο γιὰ μᾶς τοὺς Γερμανούς, ὅτι ὁ Γκαῖτε ἐβύθισε τὶς ἀκόμα πιὸ βαθειὰς ματιὰς μέσ' στὴν οὐσία αὐτοῦ τοῦ φαινομένου, ζώντας ἀκόμα μέσ' στ' ἀξεδιάλυτα γεγονότα, μέσα στὸ γκρέμισμα ὅλων τῶν πατριωτικῶν ἀμυντικῶν δυνάμεων, μέσα στὸν κίνδυνο, ποὺ ἀπειλοῦσε τὴν ὑπαρξὴ τοῦ ἡγεμόνα του καὶ τοῦ ἴδιου τοῦ ἑαυτοῦ του. Ἔτσι κατάφερε—καὶ τὸ κατόρθωμα αὐτὸ τὸ ἐπραγματοποίησε μαζί μὲ τοὺς καλλίτερους τότε Γερμανούς, μὲ ὅσους μίσησαν γνήσια καὶ μ' ὅσους κατανοήσανε πραγματικὰ τὸν Ναπολέοντα—κατάφερε νὰ μπάσῃ μέσ' στὴν περιοχὴ τοῦ λαοῦ του αὐτὸν τὸν μέγαν ἄνθρωπο, αὐτὸν τὸν καινούργιο πολιτειακὸ ἄνθρωπο, ποὺ γεννήθηκε στοὺς κόλπους ἑνὸς ξένου λαοῦ, κατάφερε, μὲ τὴν ἀπέραντη ἔκτασι καὶ μὲ τὸ ὕψος τῆς δικῆς του πνευματικῆς θέας, ποὺ ἀγκάλιαζε τὴν ἐμφάνισι τοῦ Ναπολέοντος, ν' ἀποκτήσῃ μιὰ κυριότητα ἐπάνω στὸν ἄνθρωπο αὐτόν, νὰ τὸν ἐνσωματώσῃ στὸ δικό του τὸ εἶδος καὶ νὰ προσφέρῃ τοὺς δικούς του δρόμους ζωῆς ὡς πεδίο πρόθυμο γιὰ νὰ δεχθῇ τὶς μελλοντικὰς ἐπιδράσεις τοῦ Ναπολέοντος.

Κ' εἶνε μάλιστα ἀκόμα πιὸ σωτήριο γιὰ μᾶς τοὺς Γερμανούς τὸ ὅτι ὁ Γκαῖτε δὲν ἐδέχθηκε νὰ παρασυρθῇ ἀπ' αὐτὸν τὸν πιὸ μέγαν ἄνθρωπο, ποὺ ἀπάντησε στὴν ζωὴ του, δὲν ἐδέχθηκε νὰ παρασυρθῇ ἀπ' αὐτὸν τὸν πολιτειακὸ δημιουργό, ποὺ βρισκόταν στὸ κορύφωμα τῆς θριαμβευτικῆς του πορείας, δὲν ἐδέχθηκε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸν τόπο του, ποὺ ἦταν τὸ κέντρον τῆς ὑπόδουλης Γερμανίας, δὲν ἐδέχθηκε νὰ ἐγκαλείψῃ τὸ πλευρὸ τοῦ ἡγεμονικοῦ φίλου, ποὺ τὸν ἀπειλοῦσε ἢ καταστροφῇ. Ὁ Ναπολέον ἐντονα κ' ἐπίμονα ἐζήτησε ἀπ' τὸν Γκαῖτε νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ στὸ Παρίσι, ἐπρόσφερε στὸν Ποιητὴ τὴν πολιτικὴ οἰκουμένη ὡς θέατρο καὶ τὸν ἑαυτό του ὡς ἥρωα κ' ἐζήτησε νὰ κάμῃ δική του τὴν ποιητικὴ φωνή, ποὺ θᾶταν ἄξια νὰ ἐρμηνεύσῃ, ν' ἀναπαραστήσῃ καὶ νὰ δικαιώσῃ τὴν ζωὴ του καὶ τὴν δράση του. Ὁ Γκαῖτε ὅμως ἔμεινε ἀπάνω στὸ ὄρος Ἄρραράτ, ὅπως ἀποκαλοῦσαν οἱ φίλοι τὴν Βαϊμάρη, κι' ἀνάλαβε νὰ διαφυλάξῃ γιὰ τὸν λαό του, στ'

ἀνεβοκατεβάσματα τῶν ὑδάτων τοῦ μεγάλου κατακλυσμοῦ, τὶς εἰκόνες τῆς ζωῆς.

Ἐπάνω ὅμως ἀπὸ κάθε ἄλλη σημασία, ποὺ στὴν πορεία ὠρισμένων πεπρωμένων ἔχει ἡ συνάντησις τοῦ Γκαϊτε μὲ τὸν Ναπολέοντα, βρίσκειται τοῦτο τὸ ὑψιστο περιστατικό: Ποτὲ στὸ νεώτερο κόσμος δὲν ἀντιπαρασταθῆκανε, ὅπως τότε, τὸ πνεῦμα καὶ ἡ πράξις στὶς πιὸ ὑψηλές τους ἐνσαρκώσεις. Ὅσο γιὰ τὸ στάθμισμα τῶν δυὸ αὐτῶν ἐξουσιῶν στὴν ἐσωτερικὴ ζυγαριά, τὸ πρόβλημα αὐτὸ τὸ κάλυψε ὁ Γκαϊτε μὲ τὸ μυστικὸ του· κι' ὅμως μᾶς ἔμειναν σημεῖα ἀρκετά, ποὺ εἶνε ἱκανὰ νὰ μᾶς κάνουν νὰ μαντέψουμε τ' ἀνεβοκατεβάσματα τῶν δίσκων τῆς ζυγαριᾶς. Ὁ Γκαϊτε ἀναγνωρίζει βέβαια, ὅτι στὸν δημιουργικὸ Δράστη εἶνε δοσμένη ἡ πιὸ μεγάλη ἐπίδρασις. Ὁ Γκαϊτε ἀποιέμεται τὸ ὑψιστο βραβεῖο στὸν Ναπολέοντα· τὴν λυτρωτικὴ δύναμη, ποὺ ἐπρόβαλε στὸ πρόσωπό του, τὴν ἐπανηγύρισε ὁ Γκαϊτε μὲ τὸν στίχο, ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ μεταβληθῇ:

«Ὁ,τι χιλιάδες μπλέξανε τ' ὄλυσσε ὁ Ἕνας».

Ἐπίσης βέβαιο εἶνε, ὅτι μὲ τὴν σκέψη του καὶ μὲ τὴν πίστη του συμμερίσθηκε ὁ Γκαϊτε τὸ σχέδιο τοῦ Ναπολέοντος τὸ δημιουργικὸ γιὰ τὴν Πολιτεία· κ' ἐπόθησε ἀναμφισβήτητα κ' ἐζήτησε μὲ τὴν ἐλπίδα του τὴν διάρκειαν τοῦ Ναπολεόντειου ἔργου, πράγμα, ποὺ στὰ 1812, προσελκύοντας ὅλες τῆς ἐλπίδες τοῦ κόσμου στὸ πρόσωπο τοῦ Σωτῆρα, ἐκφράζει ὁ ἀκόλουθος στίχος:

«Ὁποῖος τὰ πάντα δύναται θέλει καὶ τὴν εἰρήνην».

Ἀπ' τὴν ἄλλη μεριὰ ὅμως, ἀνασκοπώντας ὁ Γκαϊτε πρὸς τὰ πίσω, στὰ 1816, τὰ γεγονότα καί, θίγοντας μ' ἓναν ὑπαινιγμό, ἔπειτα ἀπ' τὴν ἐξωτερικὴν νίκη τὴν δικήν του τὴν νίκη, δριζεῖ ἀμείλικτα καὶ τὰ ὅρια τῆς ἐξουσίας, ποὺ ἔχει ἡ δράσις:

«Τὴν εἰρήνην δὲν μπορεῖ νὰ τὴν φέρῃ ἢ βούλησις:

«Ὁποῖος τὰ πάντα θέλει, θέλει τὸν ἑαυτὸν του ἰσχυρότερο ἀπ' ὅλους
«Νικώντας, διδάσκει τοὺς ἄλλους νὰ παλεύουν»

«Μὲ τὴν περίσκεψήν του κάνει καὶ τὸν ἐχθρόν του προσεκτικό»

«Ἔτσι αὐξάνουν ἡ δύναμις καὶ ἡ πανουργία ἀπ' ὅλες τὶς μεριὰς

«Ὁ κόσμος, ἔγκυος ἀπὸ τέρατα, κοιμᾶται,

«Καὶ τῶν γεννήσεων τ' ἀμέτρητο μαρτύριο

«Ἀπειλεῖ νὰ φέρῃ ἀπὸ μέρα σὲ μέρα τὴ Δευτέρα Παρουσία».

Ὁ ἀμείλικτος νόμος, ποὺ προσδιορίζει ἀπόλυτα κάθε δράση, βασισμένη στὴ βία—καὶ τὴν πιὸ ὑψηλή—, ὁ νόμος, ποὺ ὁρίζει, ὅτι κάθε βία γεννάει ἀναγκαστικὰ τὴν ἀντίθετη βία—, ἡ ἀναγκαία πτώση κάθε ἐξουσίας, πού, ἀποβλέποντας μόνο νὰ δυναμώσῃ τὴν ἴδια της τὴ δύναμη, ἐλεύθερη ἢ ἴδια ἀπὸ νόμους πνευματικούς καὶ ἀδιάλλακτη, θρέφει καὶ προκαλεῖ καὶ τὴν πιὸ ἄγρια, τὴν πιὸ ἀχαλίνωτη, τὴν πιὸ ἀδιάλλακτη ἀντίσταση—, ἡ ἀκατάπαυστη ἐπίταση ἀμοιβαίων ἀπειλῶν καὶ ἡ ἀντίθεση, ποὺ παίρνει ἀναγκαστικὰ μιὰν ἀπροσδιόριστη αὔξηση παντοῦ, ὅπου μονάχη ἢ βούληση ἔχει τὸ λόγο—, ὅλα αὐτὰ δηλώνονται στὴν πρώτη στροφή, ποὺ ἀναφέραμε, καὶ γίνονται αἰσθητὰ μέσ' στὴν συνύφανσή τους, ποὺ σημειώνεται χωρὶς ἐλπίδα σωτηρίας.

Σὲ μιὰ δεύτερη ὁμως στροφή ἀντιπαρατάσσει ὁ Γκαϊτε σ' αὐτὸν τὸν κόσμο τὸ νέο δεσμό, ποὺ αὐτὸς ἐθεμελίωσε ἀνάμεσα στὸ πνεῦμα καὶ στὴν πράξη:

«Ὁ ποιητὴς ζητᾷ νὰ ξεγεννήσῃ τὴ Μοῖρα»

«Ποὺ εἶνε σὰν κῦμα καὶ τρομερὰ εἶνε ἄμορφη

«Ποὺ δὲν ξέρεи νὰ βρῇ οὔτε μέτρο, οὔτε σκοπό, οὔτε κατεύθυνση

«Καὶ ποὺ δουλεύει βουίζοντας, ποὺ συντρίβει καὶ ποὺ τσακίζοντας
[κυβερνάει.

«Τότε ἡ τέχνη ἀδράχνει, ξυπνώντας τὴν μ' ἀγάπη,

«Τὴν ἄγρια μᾶζα καὶ ξάφνου αὐτὴ ξεδιπλώνεται

«Μὲ μιὰν ἄξια κι' ἀπ' τὶς δυὸ μεριὲς συγκίνηση

«Μὲ ἄσμα καὶ λόγο ἐσωτερικοῦ συγκλονισμοῦ».

Ἡ ποίηση δὲν ἀγγίζει ἀπλῶς μιὰ ξεχωριστὴ δύναμη στὸν ἄνθρωπο, ἀφίνοντας τὶς ἄλλες νὰ τῆς ξεφύγουν, ἀφίνοντάς τὶς νὰ βρῶνται καὶ νὰ τυρανοῦν. Ἡ ποίηση καταλαμβάνει ὁλόκληρο τὸν ἄνθρωπο καὶ τὸν διαπερνάει, ἐπηρεάζει ὅλες του τὶς δυνάμεις κι' ὅλα του τὰ μέλη. Μέσα της ἐνώνονται μὲ τὶς δυνάμεις τὶς βουλευτικὲς οἱ δυνάμεις, ποὺ μορφώνουν. Τὰ στοιχεῖα, ποὺ ἀντιστέκονται, τὰ δαμάζει «μὲ μιὰν ἄξια κι' ἀπ' τὶς δυὸ μεριὲς συγκίνηση» καὶ παράγει μέσ' στὸ συγκεχυμένο χορὸ τῶν ἀτομικῶν δυνάμεων καὶ μέσ' στὴν ἄγρια πορεία τῶν παγκόσμιων δυνάμεων, ποὺ κινουῦνται ἀπὸ τὴν Μοῖρα, τὴν κίνηση τὴν προικισμένη μὲ νόημα. Ἡ ποίηση

θεσπίζει τὸ μέτρο, τὸν σκοπὸ καὶ τὴν κατεύθυνση μέσ' στὸν στρόβιλο τῶν δράσεων καὶ ἀντιδράσεων. Τὴν πράξη, ποὺ εἶνε πάντοτε συνυφασμένη μὲ τὴν στιγμὴ, τὴν ἐνώνει ἢ ποίηση, προτοῦ ἀκόμα γεννηθῆ, τὴν ὥρα ποὺ γεννιέται καὶ μετὰ τὴν πραγματοποίησή της, μὲ τοὺς αἰώνιους Λόγους καὶ Νόμους τῆς Ζωῆς. Ὁ Ποιητὴς ξεδιπλώνει, ξυπνώντας τὴν μ' ἀγάπη, τὴν ζωὴ καὶ τῆς δίνει μορφή· ὁ ποιητὴς ξεγεννάει, μέσα στὶς φοβερὲς ἀντιθέσεις τῶν παγκόσμιων γεγονότων, τὴ Μοῖρα.

Ἔτσι ἡ συνάντησή μὲ τὸν Ναπολέοντα κατάφερε ν' ἀποσπάσῃ ἀπὸ τὸν Γκαϊτε, ποὺ ὁ ἴδιος ὡς ποιητὴς ἦταν ἀναγκασμένος, γιὰ νὰ πετύχῃ ἀκριβῶς μιὰ πραγματικὴ πνευματικὰ πολιτειακὴ δράση, νὰ ἀποκλείσῃ ἀπ' τὸν ἑαυτὸ του τὴν ἄμεση συμμετοχὴ στὴν παραστρατημένη πορεία τῶν πολιτικῶν γεγονότων, ἡ συνάντησις λοιπὸν μὲ τὸν Ναπολέοντα κατάφερε ν' ἀποσπάσῃ σιὸ τέλος ἀπὸ τὸν Γκαϊτε τὴν μεγάλη μορφή, ποὺ παρουσιάζει τὸν Ποιητὴ σὰν τὸν ἐκμυσταυτὴ τῆς Μοίρας.⁹

Γιὰ νὰ ἐπαληθεύσῃ, θ' ἄλεγε κανεὶς, καὶ γιὰ νὰ πραγματοποιήσῃ ἀκριβῶς αὐτὴν τὴν μορφή, ξεπερνώντας ἀκόμη καὶ τοῦ Γκαϊτε τὰ λόγια, πιὸ ἄμεσα καὶ ἀπόλυτα, ἐπρόβαλε ἀνάμεσα στοὺς Γερμανοὺς στὴν στροφή ἐκείνη ἀπὸ τὸν ΙΗ' στὸν ΙΘ' αἰῶνα ἕνας δεύτερος ποιητὴς ὑψιστῆς ἀξίας: ὁ ΧΑΪΛΔΕΡΛΙΝ.

Αὐτὸς δὲν μπόρεσε πιά νὰ ἐκβιάσῃ μιὰν εἴσοδο στὶς πραγματικότητες. Δυὸ μονάχα δεκαετίες ἔπειτα ἀπ' τὸν Γκαϊτε γεννήθηκε, μά, ὅταν μπῆκε στὴ ζωὴ κ' ἐκοίταξε γύρω του, ἡ ἐσωτερικὴ κατάπτωση τοῦ κόσμου εἶχε κι' ὅλας ὑπερβῆ τὸ ὄριο, ποὺ πέρα ἀπ' αὐτὸ ἦταν ἀδύνατη κάθε ἐπέμβαση. Μάταια ζήτησε ὁ Χαίλδερλιν καὶ τὸν περιορισμένο ἀκόμα δρόμο, ποὺ ἐπάνω του θὰ μπορούσε νὰ κρατήσῃ γιὰ μιὰν ἀκόμα φορὰ ὀρθό, γιὰ τὸν ἑαυτὸ του καὶ γιὰ τὰ πεπρωμένα του καὶ βλέμματά του, τὸ κτίσμα τῆς ζωῆς. Τὸ ἐγκόσμιο γίνεσθαι τὸ εἶδε χωρισμένο, δίχως ἐλπίδα σωτηρίας, ἀπ' τὶς θεϊκὲς δυνάμεις καὶ κανένα δρόμο δὲν εἶδε πιά μπροστά του ἀνοιχτὸ γιὰ νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν ποιητικὴ του ἐντολὴ στὴν πλήρωση τῆς ἐγκόσμιας πορείας. Ἔτσι ἀποφάσισε νὰ ἐπιχειρήσῃ τὸ πιὸ ἀκραῖο βῆμα γιὰ νὰ προκαλέσῃ τὴν μεταβολή. Στὸ τέρμα τοῦ δρόμου του βρῖσκεται ἡ

αὐτοθυσία του, πού μέσα της, γιά νά ἐξιλεώσῃ τόν λαό του καί γιά ν' ἀνοίξῃ πάλι στήν θεϊκή ἐπίδραση τόν δρόμο πρὸς τὰ ἐγκόσμια, ἐτσάκισε μὲ τήν πιὸ εὐγενικὰ ὕβρι τὸ δοχεῖο τοῦ πνεύματός του.

Ὁ Γκαῖτε, ἀπ' τήν σκοπιὰ τοῦ δικοῦ του πνευματικοῦ θεμελιωτικοῦ ἔργου, πού κι' αὐτὸ ἐξαγοράσθηκε μὲ βαθύτατα ἐσωτερικὲς θυσίες, κρυτώντας τὸν ἑαυτὸ του μακριὰ κι' ἐχθρικὰ χωρισμένον ἀπὸ καθετὶ τὸ ἐκρηκτικὸ, ἀπὸ καθετὶ τὸ ἀκραῖο, δὲν μπορούσε παρὰ νά διώξῃ ἀπὸ τὸν κόσμον του τὸν Χαίλδεριν.

Ὁ Γκαῖτε—ὁ μέγας ἐργάτης, ὁ ταγμένος νά γεφυρώσῃ τὸ χάσμα ἀνάμεσα σὲ μιὰν ἐγκόσμια ἁρμονία, πού τήν τελευταία της ἐκδήλωσις τήν συμερίσθηκε, καί σὲ μιὰ μελλοντικὴν ἀνθρώπινη ἑναρμόνιση, πού μαζί του εἶχε ἀρχίσει νά σημειώνεται—εἶδε ξαφνικὰ στὸ πρόσωπο τοῦ Χαίλδεριν νά παρουσιάζεται κάποιος καί ν' ἀνοίγῃ μπροστὰ στὰ μάτια του ὅλες τὲς θέες, πού αὐτὸς εἶχε χώσει βαθειὰ μέσα του καί κρύψει γιά νά μὴν καταστρέψῃ μ' αὐτὲς τὲς θέες, πού ἀποκαλύπτανε τὸ τέλος καί τὴν ἀπαρχὴν στὶς πιὸ ἀκραῖες τους ἀντιθέσεις, γιά νά μὴν καταστρέψῃ μ' αὐτὲς τὴν ἐγκόσμια πλήρωση, πού εἶχε ἀποφασίσει νά πραγματοποιήσῃ.

Καί πραγματικὰ ὁ Γκαῖτε φάνηκε νά δρᾷ μέσ' στὶς προϋποθέσεις, πού τοῦ εἶχε ὀρίσει ἡ θέσις του, ἐνῶ ὁ ποιητὴς Χαίλδεριν ἐφάνηκε νά ἐγκαταλείπῃ τὸ ἔδαφος τοῦ ἐγκόσμια δυνατοῦ.

Ἡ Μοῖρα τοῦ Χαίλδεριν, πού τὸν ἐπληξέ ἡ παραφροσύνη, ἡ Μοῖρα του αὐτὴ στοὺς κόλπους τοῦ λαοῦ του—τοῦ λαοῦ του, πού ἕκατὸ χρόνια τώρα τὸν κατηγορεῖ σὰν ἕνα τρυφερόν ὄνειροπόλο, πού ξεχνάει τὲς σωτήριες κ' ἐγγυητικὲς γιά τὸ μέλλον ὠδὲς του καί πού δὲν μπορεῖ οὔτε σήμερον ἀκόμα νά συλλάβῃ τὴν μορφὴν του—ἡ Μοῖρα αὐτὴ τοῦ Χαίλδεριν εἶνε ἀκριβῶς ἐκείνη, πού μᾶς ἀποκαλύπτει πέρα γιά πέρα τὴν πρακτικὴν πολιτικὴν σοφίαν καί τὸν πραγματισμὸν τοῦ μὴ πολιτικοῦ Γκαῖτε.

Ἄς προσέξουμε ὅμως νά μὴν πέσουμε στὸ γερμανικὸ κληρονομικὸ ἐλάττωμα, χρησιμοποιώντας τὸν ἕναν ἀπ' τοὺς Μεγάλους γιά νά προσβάλλουμε καί νά μειώσουμε τὸν ἄλλον.

Οἱ δρόμοι τῶν δυὸ ποιητῶν ἦταν στὴν χρονικὰ προσδιορισμένη Μοῖρα τους σκληρὰ χωρισμένοι· στὴν πατριωτικὴ τους ὁμως ἀποστολὴ εἶνε οἱ δρόμοι αὐτοὶ βαθειὰ ἐνωμένοι. Ἡ θυσία τοῦ Χαίλδεριν δὲν πῆγε χαμένη· ἐνῶ ὁ Γκαϊτε ἄρχισε μὲ τὴν Ποίηση τὴ νέα δημιουργία τοῦ πολιτειακοῦ ἀνθρώπου στὴ Γερμανία, ὁ ποιητὴς Χαίλδεριν κατάφερε ν' ἀνεγείρῃ καὶ νὰ ἐξορκίσῃ μὲ γλῶσσα γερμανικὴ τὶς μορφές τῶν πατρίων Θεῶν προτοῦ ἀκόμα ξεσπάσει γενικὰ στὸν ΙΘ' αἰῶνα ἡ καταστροφὴ, προτοῦ ἐκδηλωθῆ ἀκόμα πραγματικὰ καὶ μέσ' στὸν χῶρο τὸν γερμανικὸ ἢ ὕστατη βεβήλωση καὶ μανία τῶν ἀποστόλων τοῦ ἰσοπεδώματος, τῶν ἀρνητῶν κάθε ἀνθρώπινης καὶ θείας ἱεραρχίας, τῶν ἐξολοθρευτῶν τῶν θεμελιωμένων στὸ αἷμα λαϊκῶν κτισμάτων.

Ὁ πατριος αὐτὸς Ποιητὴς εἶχε βέβαια χαθεῖ ἕναν ὀλόκληρο αἰῶνα μέσ' στὸ σκοτάδι. Καὶ σήμερα ἀκόμα εἶνε οἱ μορφές καὶ οἱ θέες του γιὰ μᾶς ἀσύλληπτες· κι' ἂν, ξεκινώντας ἀπ' τὶς ᾠδές του, ποὺ μᾶς εὐαγγελίζονται τὸ ὕψιστο εἶδος μας καὶ τὴν ἐσώτατη οὐσία μας, ζητήσουμε νὰ ἰδοῦμε τὶς πραγματικότητες, θὰ νοιώσουμε νὰ μᾶς ἀπειλῆ ἀκόμα ἐξαιρετικὰ ἢ φοβερὴ διάσπαση ἀνάμεσα στὸ πνεῦμα καὶ στὴν πράξι, ἢ διάσπαση, ποὺ θῦμα της ἔπεσε ὁ Νίτσε· στὰ μελλοντικά μας πεπρωμένα ἔχει ἀνατεθῆ ἢ ἐντολὴ νὰ συνδέσουν μὲ τὴν ζωὴ τὰ ὅσα ὁ Χαίλδεριν ἐκληροδότησε. Τοῦτο ὁμως δὲν θὰ κατορθωθῆ παρὰ μόνον ἂν ἕνας πολιτικὰ ἀφυπνισμένος γερμανικὸς λαὸς μάθῃ νὰ μὴ δέχεται ἀπλῶς τὰ δῶρα τῶν ποιητῶν του σ' ἂν δῶρα προσωρισμένα γιὰ τὴν ἀπόλαυσή του, ἐπιρρίπτοντας μάλιστα ἐναντίον τους τὴν μομφή, ὅτι δὲν ἐφρόντισαν γιὰ ὅλες—ὅπως ὁ ἴδιος τὶς ἀντιλαμβάνεται—τὶς ἀνάγκες του, ἂν μ' ἄλλα λόγια μάθῃ ὁ γερμανικὸς λαὸς νὰ βλέπῃ στὰ δῶρα τῶν ποιητῶν του ὅτι εἶνε ἀκριβῶς τὰ δῶρα αὐτά: αἰτήματα αἰώνιων καὶ θείων δυνάμεων πρὸς τὸ ἔθνος.

(Ἐκ τοῦ γερμανικοῦ: κατὰ μετάφρασιν Παν. Κανελλοπούλου)